

O našim stereotipima i predrasudama - M. Jajèinoviæ i N. Raspudiæ

Autor Administrator

...Uvijek me rastuže ovakvi tekstovi. I pitam se kako je to moguæe da ti "stereotipi i predrasude" nailaze na plodno tlo u hrvatskom nacionalnom biæu u toj mjeri da se kao sredstva uspješno koriste èak i u izbornim natjecanjima za najvišnje društvene pozicije. Kako lako zaboravljamo! Je li to naše prokletstvo? Kako je to s drugim narodima? Židovima, npr., Nijemcima, Francuzima, Englezima, Amerikancima? Ne vjerujem da je to moguæe ni u tragovima... Proèitajte kako razmišlja Milan Jajèinoviæ o moguæim posljedicama promjene zakona o dvojnog prebivalištu i intervju s dr. Ninom Raspudiæ na sliène teme. ur.

Odumiranje
na
rate donijete Hrvatima i dvojno prebivalište

Milan Jajèinoviæ,
Veèernji list

Hrvati
Bosne i Hercegovine u Hrvat-skoj su veæ dosta dugo samo usput-na izborna tema,
tek kao posebna "sedma izborna jedinica". Tako je bilo i za posljednjih parlamentarnih i predsjednièkih izbora. A ukine li ustavni meštar
Vladimir Šeks dvojno prebivalište, bosanskohercegovaèki Hrvati neæe biti ni
hrvatska izbor-na uzgredica. Njegovim ukidanjem nestala bi valjda i "ustavna briga za Hrvate u BiH". Kako se smanjuje broj Hrvata u BiH, kao da se smanjuje i hrvatska briga za njih.

Prema

popisu iz 1991. godine, u Bosni i Hercegovini bilo ih je 755 tisuća, a optimisti nji-hov broj navlače na 500 tisuća. Āak i optimisti najavljuju njihovo smanjenje do pesimističnih brojki. Realisti nijeu njihov egzodus, ali predviđaju njihovo daljnje smanjivanje. Pred dilemom hrvatsko ili bosanskohercegovačko prebivalište, uvjerenje je da će se mnogi odlučiti za hrvatsko. A to bi onda Hrvate BiH u nekoj skoroj konačnici svelo na nacionalnu manjinu.

Ako je izvoz-uvoz između Hrvatske i Bosne i Hercegovine prošle godine bio 12 milijardi kuna, a hrvatski je izvoz bio dvostruko veći od uvoza, onda bi hrvatskim ustavnim promjenama frustrirani bosanskohercegovački Hrvati mogli ubuduće i ne preferirati hrvatsku robu, pa bi Hrvatska glede Ustava, zbog političke odluke, mogla imati i velike gospodarske štete.

Iako se državljanstvo ne uki-da, i ukidanje dvojnog prebivališta moglo bi imati ne samo gospodarske i demografske nego i dugotrajne općenacionalne štete. Ako u BiH ostanu samo oni koji nemaju kamo, onda je budućnost Hrvata u susjednoj državi višestruko upitna, onda vjerojatno slijedi "odumiranje na rate". Smanji li se biološki potencijal, mogao bi se početi smanjivati i intelektualni.

Antun Branko Ćimić i Ivo Andrić nisu intelektualnim veličinama narasli stihijski. Iza njih su generacije bosanskohercegovačkog "narodnog genija" èije su za-sade i oni preuzeli. To generacijsko duhovno zaleđe odredilo je i mnoge druge rođene u-BiH. Smanji li se i stanji to zaleđe, u Bosni i Hercegovini vjerojatno će se stubokom smanjiti i broj pojedinaca - kao što su danas Ivan Lovrenović, Josip Pejaković, Mile Stojčić, Josip Mlakić... - koji ne samo što znae u javnom životu i kulturi Bosne i Hercegovine. Nestajanjem hrvatske demografske podloge u BiH dugoročno bi mogla trpjeti i Hrvatska.

Jer, ma koliko se to previđalo i zanemarivalo, Bosna i Hercegovina nije Hrvatskoj

bila samo biološki nego i intelektualni rezervoar. Nisu to samo rukometaši, Mirko Alilović i Denis Buntić. Niti su samo bili osvajači zlatne olimpijske medalje u Atlanti: Zlatko Saračević, Božidar Jović i Irfan Smajlagić. Ni svjetski poznati "bijeli mušketiri" - Ivan Ljubičić i Marin Čilić. U onoj slavnoj Āiri-noj "repki" uz samog Āiru Bosanci, odnosno Hercegovci, bili su i Mario Stanić i Krno-slav Jurić. Kasnije pak, braća Kovač, Mladen Petrić, Vedran Āorlika...

U Hrvatsku iz BiH nisu dolazili, u njoj igrali i za nju nastupali samo vrhunski sportaši.

Bosanci i Hercegovci u Hrvatskoj često slove kao stereotip nego kao višeslojna činjenica. Kada netko učini nešto loše, onda ga se ma-hom stigmatizira kao ključiziranog "Bosan-ca" ili "Hercegovca". Ali kada netko od njih u nečemu važnom postigne uspjeh, onda

namah i neovisno o nazočnim predrasudama postaje "naš!"

Iz BiH su potekli Virgilije Nevjestić, Esad Āimić, KrnoValentić, Sem-ka Sokolović-Bertok, Feđa Āhović, Ljubica Jović, Fadil Hadžić, Ivica Āišković, Krno-slav Āarić, Zrinko Āutić, Tarik Filipović, Sandra Bagarić, Enes Kišević, Ivica Propadalo, Jure Zovko, Nino Raspudić, Dragan Despot, Mat-ko Raguž, Julijana Matanović, Ivo Gregurević, Miljenko Jergović...

Naši izgajivači stereotipa i predrasuda počešto i ne znaju da su u BiH rođeni i nobelovac Vladimir Prelog, književni prevoditelj i poliglot Josip Tabak, novinski esejist i književnik Veselko Tenžera, pjesnik "svjetla samoće" Nikola Āop, operna diva Ljiljana Molnar-Talajić... (gdje su tu enciklopedist Tomislav Ladan, oskarovac Dušan Vukotić? - ur.)

Iz Bosne i Hercegovine u Hrvatsku je vazda stizala i "intelektualna sol", ljudi koji su ostavili svijetao i trajan trag u hrvatskom društvu.

Ukine
li Hrvatska dvojno prebivalište - bilo zbog traženja EU, hapsa Branimira
Glavača
i dr. Ognjena Šimića ili neèeg treæeg - to bi moglo imati i trajne, a
možda i
presudne posljedice za sudbinu Hrvata u BiH te ne-mjerljive štete i za
samu
Hrvatsku.

* * *

Komentar
urednika

Uvijek me rastuže ovakvi
tekstovi. I pitam se kako je to moguæe da ti "stereotipi i predrasude"
nailaze
na plodno tlo u hrvatskom nacionalnom
biæu u toj mjeri da se kao sredstva uspješno koriste èak i
u izbornim natjecanjima za najviše
društvene pozicije. Kako lako zaboravljamo! Je li
to
naše prokletstvo? Kako je to s drugim narodima?
Židovima, npr., Nijemcima, Francuzima, Englezima, Amerikancima?
Ne
vjerujem da je to moguæe ni u tragovima.

U iseljenoj Hrvatskoj, koja
je jednako brojna kao i domicilna, kažu, nema takvih podjela. Tamo su
svi ono
&to i jesu - braæa. Oni koji znaju, znaju odkud postojeæe granice koje
su
surovo zasijekle u ono &to je bilo živo nacionalno tkivo Hrvata i odkud
povjesne migracije. Provale osvajaèa, vjekovi
osmanlijskog porobljavanja, zatiranja i protjerivanja, danas
govorimo o
genocidu, pa desetljeæa ekonomskog i
svakog drugog zapostavljanja i diskriminiranja u vrijeme obje
Jugoslavije,
dovelo je do stanja kakvo je danas.

Upitajmo se, kako bi se stvari razvijale tijekom posljednje provale barbara da nije bilo pomoći iseljene Hrvatske i brojnih znanih i najjeftinijih neznanih mladića, poniklih na prostoru Hercegovine i Bosne, koji su svoje mladse živote stavili na Oltar Domovine.

O tim i sličnim pitanjima u intervju kojega je dao za Glas Koncila, razmišljala mladi intelektualac kojega treba čuti. A.B.

* *
*

Dr.
Nino
Raspudić, Intervju

Tomislav Vuković,
Glas Koncila, 7.6.2009.

...Sada kada je predizborna napetost nestala, neizvjesnost utihnula a »usijane političke glave« se ohladile, hrvatska bi se javnost za dobrobit i budućnost domovine, naroda i svih građana morala zapitati: Otkuda ponovno predizborne poruke svojevrsnog urbanog rasizma, zemljopisno usmjerene mržnje prema onima koji su podrijetlom iz drugoga kraja, »oviništikog lokalpatriotizma i slično? Zar su danas u Hrvatskoj potpuno normalne i prihvatljive poruke o doseljenicima istoga roda kao dežurnim krivcima za sva zla, o potrebi »čišćenja« nekih gradskih sredina, ne od smeća nego od doseljenih »uljeza«, o

sunarodnjacima u drugim državama koji nas samo iskorištavaju i odlučuju o našoj budućnosti, o nužnosti vladanja isključivo »autohtonih« u lokalnim sredinama, o primitivcima, mafijama, muljatorima, »ročacima«, neradnicima koji »zagađuju« našu uljudbenu, finu, gospodsku sredinu? Kako je moguće da u današnjoj Hrvatskoj koja se toliko ponosi i ističe svoje europske, demokratske i kršćanske temelje, nitko ne reagira na te, najblaže rečeno, potpuno neprihvatljive poruke?

Na ta smo i slična pitanja pokušali dobiti odgovore od dr. Nine Raspudića, profesora na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. On je rođen u Mostaru 1975. gdje je završio samo osnovnu školu i prva dva razreda gimnazije. Nakon izbijanja rata, treći razred gimnazije završio je u Makarskoj, a četvrti i peti u godinu dana u Trevisu u Italiji. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je 1999. filozofiju, te talijanski jezik i književnost, gdje od 2000. na tom fakultetu radi kao znanstveni novak/asistent. Magistrirao je iz književnosti 2003. godine, a 2008. doktorirao radnjom o temi prikaza Hrvata u talijanskoj književnosti.

Dr. Raspudiću, kako tumačite potrebu pojedinih političara i političkih stranaka u RH da u predizbornoj kampanji nastoje skupiti političku naklonost dijela biračkog tijela, ponižavajući i ismijavajući dijelove hrvatskog naroda?

Riječ je o najprimitivnijem i rekao bih nejnečovječnijem obliku političke propagande u kojem se biračima, umjesto konkretnog programa, nudi kolektivni krivac za sve njihove nedaće,

potièe se mržnja i raskol. Najpoznatiji primjer takve političke propagande je antihercegovaèka kampanja kojoj svjedoèimo prije svakih izbora. U moralnom smislu radi se o velikom grijehu.

Takva propaganda u ljudima potièe najniže strasti, jer svi znamo kako je lako zapasti u zabludu i osuđivati i mrziti druge. S druge strane, teško se vrijeđa i unesrećuje pripadnike žigosane grupe koji ni krivi ni dužni ispastaju zbog toga. Zanima me je li se itko od tih ljudi koji u medijima i antihercegovaèku mržnju zapitao kako se osjeća npr. neko dijete u zagrebaèkoj Dubravi èiji su roditelji doselili iz Hercegovine i utkali svoj život u Zagreb skromno žive i pošteno rade otkako znaju za sebe, kada proèita u novinama da su svi Hercegovci kriminalci koji su eto pokrali Hrvatsku pa sada uživaju u mercedesima i golemim vilama... O roditeljima mladića koji su kao dragovoljci iz Hercegovine otišli braniti Hrvatsku i ostavili život za istu zemlju u kojoj se danas blati njihov zavièaj, da i ne govorimo. Ali izgleda da su nekim ljudima sitni dnevnopolitièki poeni važniji od dužna i sudbina ljudi s kojima se tako olako poigravaju.

U tom neèasnom poslu neki mediji u Hrvatskoj, nažalost, imaju zapaženu ulogu, što ste vrlo dojmljivo opisali u jednome prijašnjem intervjuu na primjeru antisemitizma. Bilo bi dobro da ga ponovite hrvatskoj javnosti.

Slažem se s tom ocjenom o pojedinim hrvatskim medijima. Kada ih èitam osjećam se poput junaka sljedeće »prièe«: Jedan se mladi Židov u Berlinu sredinom tridesetih godina prošloga stoljeća gotovo okirao kada je ugledao svoga djeda kako s užitkom i zanimanjem èita nacistički tisak. Da podsjetim, bilo je to doba kada su antisemitska promidžba i medijska priprema za kasnije progone dobivale zamaha. Na unukov upit što pored tolikih židovskih novina èita antisemitske napise, mudri je starac odgovorio: »Kad èitam naše novine uhvati me tuga i jad.

Pišu o tome kako smo jadni, prokleti, bez doma i domovine, progonjeni, svi nas mrze i rade nam o glavi. A u ovim nacistiškim novinama piše kako smo svi bogati i mošni krvopije, kako dršimo banke, financije, politiku, kulturu, znanost, da svime vladamo i sve kontroliramo - pa mi doše milo... Pa zašto bih onda štao naš tisak? «

Nešto slišno kao stari Židov, i ja ušivam prateši one hrvatske medije u Republici Hrvatskoj koji šire protuhercegovaške mitske teze. Naime, kada pomislim da ni jedna osoba hercegovaškog podrijetla nikada nije bila ni predsjednik Republike, ni predsjednik Vlade ni predsjednik Sabora Republike Hrvatske, niti je ikada Hercegovac bio na šelu jedne od dvije najjaše politiaške stranke u RH, hrvatski mi mediji povremeno, a posebice prije izbora na svim razinama, za predsjednika RH, Sabora ili lokalnih šelnika, porušuju da su Hercegovci devedesetih bili apsolutni vladari Hrvatske, te da su tu moše zadršzali sve do danas, pa mi bude lakše. Pa kako se onda ja Hercegovac ne bih radovao poput starog Židova iz navedene priše?

Jedno, mošda, oštro pitanje: Riješe je o zlonamjericima, primitivcima ili...?

Postoji svakako grupa zlonamjernika, tj. ljudi koji se nadovezuju ne neke veše višene politike. Za njima se povode neki neupušeni koji su olako povjerovali u te utješne mitove da su eto za sve krivi drugi. Srešom, takvih je malo, što su uvijek pokazali i rezultati izbora. Oni koji su vodili takve kampanje u pravilu su gubili. Narod izgleda ipak nije tako naivan kako oni misle.

Kako to da ni jedna dršavna ustanova ili nevladina udruga za zaštitu ljudskih prava uglavnom ne reagiraju na takvo eklatantno širenje mršnje prema razlišitima i drugima, bez obzira što je riješe o pripadnicima vlastitoga

naroda?

Nažalost

to je tako. Nitko od naših dežurnih boraca za ljudska prava nije naoprimjerenim reagirati na te etničke, na trenutke i rasističke napade. Da

se bilo kojem čovjeku druge nacije ili rase pisalo ono što se iznosilo o Hercegovcima, vjerujte da bi bilo novinara koji bi u svakom demokratskom društvu završili u zatvoru. Utužive su sintagme o Hercegovcima kao »rasno

inferiornij srpskoj i turskoj kopiladi«, kako ih je u svojoj posljednjoj knjizi

nazivao pokojni »etièar« Milan Kangrga, ili teze o kockastim glavama, kakvima

svoje èitatelje zabavlja Denis Kuljić. Ako to nije fašizam, ja ne znam što

jest. Time nisu reagirali na takve povrede ljudskih prava i dostojanstva i

irenje mržnje na kolektivnoj osnovi, naše su udruge za zaštitu ljudskih prava

uvelike izgubile kredibilitet.

Spustaju se na

konkretnije područje: Kako to da mnogima danas

u Hrvatskoj smetaju npr. gänge, koje obogaćuju ne samo hrvatsku glazbenu kulturu nego su ugrađene u identitet hrvatskoga naroda (promatraju ga u

njegovoj cjelovitosti), a etničke na tzv. »narodnjake« s njihovom jednom i tuđinskom jezièno-sadržajno-glazbenom razinom, koji su potpuno strani i

baštinini

i mentalitetu hrvatskoga naroda?

Što

se tièe glazbe, smatram da država kroz nastavu glazbenog odgoja unutar sustava

školskoga građane treba upoznati s onim što se smatra kvalitetnom i vrijednom

glazbom. Nakon toga sve je pitanje ukusa i svatko je slobodan slušati ono što

hoæe, dok time ne ugrožava sluh drugih, znaèi ne preglasno! U vezi s postavljenim pitanjem vrlo mi je zanimljiva jedna pojava. Neki naši »urbani«

mudrijaèi iznimno cijene ono što se danas naziva world music. Uživaju u etno-glazbi drugih kontinenata i naroda, dok se istodobno srame vlastite

narodne tradicije, pa tako i gänge. To je opet stvar krize identiteta i želje

da se bude nešto što se nije.

Svojedobno ste bili i

prilièno kritièki i prema svojim

Hercegovcima, izjavivši kako im je potrebna reevangelizacija. U kojem ste kontekstu to izrekli jer reevangelizacija je jednako tako potrebna i svim drugim dijelovima hrvatskoga naroda?

Kao što su komunisti govorili o potrebi permanentne revolucije, kao se ne bi ukočila u birokratsku okultu strukturu, mičljenja sam da je svakom èovjeku koji se smatra kršćaninom potrebna »permanentna evangelizacija«... Kritizirao sam jednu paradoksalnu pojavu da se neki moji zemljaci busaju u prsa i hvale kako su veliki kršćani. To je kao da se netko hvali time koliko je skroman. Mislim da je još dosta divljeg, poganskog u svima nama i da nam više od hvalisanja treba skrušenosti i rada na sebi.

Kao što je već i spomenuto: Zašto su već dulje vrijeme baš Hercegovci meta kvazislobodoumnih, naprednih, proeuropskih, liberalnih i sličnih javnih djelatnika u Hrvatskoj?

Priča vuče podrijetlo još iz razdoblja komunizma. Profesor Ivica Lučić, jedan od najboljih poznavatelja suvremene političke povijesti Hercegovine, pedantno je istražio podrijetlo tih mitova i zanimljivo je da ih je našao već kod Jure Bilčića i drugih komunističkih èelnika koji su već g. 1971. pisali kako unutar hrvatskoga studentskog pokreta postoji tzv. »hercegovački zid« kao njegov najekstremniji dio. Jure Bilčić, slično kao Denis Kuljić; danas, piše kako ih je prepoznavao po kockastim glavama. Zapadna Hercegovina je spletom povijesnih okolnosti jedno vrijeme bila paradigma hrvatstva i otpora bivšoj državi i onom društvom sustavu. Država je u Hercegovinu uvijek slala puno više financa i žandara nego učitelja i graditelja, pa je logično da se formirao oporben mentalitet prema svakoj državi, tako i prema onoj bivšoj. Hercegovci su dali velik doprinos u njenom rušenju, i to je vjerojatno bio njihov iskonski »griješ« koju im podmladak jugoslavenske elite ni do danas nije oprostio.

Tko zapravo ima najviše koristi« govori o Hercegovcima kao »ruralnim katoličkim desničarima« - slici koja se uporno nameće u medijima u Hrvatskoj, premda po sebi nema ništa lošega u tome: biti iz seoske sredine, katolik i desničar?

Zanimljivo da o ruraliziranju gradova najviše govore nastavljači ideologije i partije koja je uništila staru građansku klasu. Mržnja prema selu i seljaku, kao »kulaku« materijalno neovisnom od države, istog je podrijetla. Komunizam je selo sustavno iskorištavao i uništavao, jer mu je trebala ubrzana industrijalizacija, budući da takvo društvo ne može opstati ako većina stanovništva nije ovisna o državi. Kulturalni izraz takve politike bilo je nametanje slike sela i seljaka kao nekega zaostalog, čega se treba sramiti. Ta je politika najprije uništila staru građansku klasu, a potom i selo. Posljedice takve nerazumne gospodarske i kulturne politike osjećamo i danas. Jedan naš filozof duhovito je primijetio kako je etnonacionalizam zadnji stadij razvoja socijalizma...

Štoviše se tiče druge teze, činjenica je da danas svjedočimo i porastu agresivnog, netolerantnog laicizma, koji bi vjeru promatrao samo kao neki life-style, kao nešto što se može izolirati i zatvoriti u privatnu sferu, pri čemu bi zabranio vjernicima i da politički zastupaju svoje vrijednosti i da ih artikuliraju. Mislim da se radi o stavu koji je jednako štetan poput onoga koji vjeru koristi u nacionalističke svrhe.

Glede promatranja desnice kao nekega apriori negativnog, problem je opet u nasljeđu tradicije komunističkog gledanja - sve što je desnije od krajnje ljevice etiketira se kao fašizam i sl. A nominalno lijeva vlast radila je nedavno pune četiri godine desničarski posao kresanja radničkih prava za volju stranog kapitala.

Slažete li se s tvrdnjom da je u biti riječ o izopačenom poimanju hrvatskog etnosa, tj. narodnosnog identiteta, koji sebično i uskogrudno ne priznaje veliko bogatstvo jezičnih, običajnih, krajevnih, folklornih i svih drugih posebnosti?

Hrvatski su krajevi živjeli u različitim povijesnim okolnostima i kontekstima. Hrvatstvo nije neuniformno, živjelo se i živi na različite načine i nijedan kraj nije njegov ekskluzivni posjednik i interpretator. Na različite načine živjelo u Istri, u Zagorju i u Hercegovini. Ali upravo je u tome i njegova vitalnost.

Izbori su prošli pa Vas smijem pitati: Koji je savjet hrvatskim rodoljubima i biračima na sljedećim izborima u Hrvatskoj, BiH, i inozemstvu: Kako se odnositi prema svima onima koji u javnim nastupima svjesno ruše hrvatsko zajedništvo, bilo da je riječ o predsjedniku države, saborskome zastupniku, členu političke stranke, profesoru, kolumnistu ili nekome drugome?

Ne moramo svi misliti isto. Jako je dobro da nakon više desetljeća jednodimenzionalnosti imamo pluralizam, mogućnost različitosti mišljenja te da se unutar nacije vode i političke borbe i sporovi, naravno unutar demokratskih pravila igre. No ono što prelazi granicu ljudskog dostojanstva i što ne obogaćuje zajednicu već je perfidno rastaće, to je zlo. Rezultati izbora najbolje su pokazali da se takvo sjajanje mržnje ne isplati. SDP-u se to obilo o glavu na zadnjim izborima. Cijelu su kampanju organizirali oko pitanja glasovanja dijaspore, a radi se o svega 3% zastupnika Hrvatskog sabora, koji nakraju nisu utjecali na to tko će biti na vlasti. Mislim da su upravo zbog takve kampanje izgubili izbore. Nisu vodili računa o tome da su stotine tisuća građana Hrvatske podrijetlom iz BiH. Mnoge od tih ljudi, koji bi možda glasovali za njih, odbili su tom prljavom kampanjom protiv njihova starog zavičaja. Siguran sam da bi ozbiljno

istraživanje pokazalo da su takvi glasaèi deset puta brojniji od onih koje su privukli svojom i ovinièkom antihercegovaèkom predizbornom kampanjom. Nadam se da su izvukli neke pouke iz toga i da se na sljedeim izborima vièe nee služiti takvim stvarima.

Predlažem da nakon tih poprilièno sumornih i tekih pitanja završimo intervju ipak u laganijim tonovima.

Slažem se. Pa, eto, mislim da je danas, vièe nego ikada, potrebno ne gubiti vrijeme i energiju na isprazne stvari. Imamo veliki izbor: ako otvorimo novine i vidimo da u njima nema ništa doista informativnog, pametnog, provokativnog, poticajnog, treba ih zatvoriti, televizijski kanal promijeniti, otvoriti novi internetski prozor... i dalje. Kao što Vergilije kaže Danteu u »Paklu« kada naiðu na duèe nedostojnih, mlakih, koji za života nisu èinili dobro, ali niti zlo: »Ne govorimo vièe o njima, veè pogledaj i proði...« Trudim se i sam sve manje gubiti vrijeme na ispraznosti. I nakraju jedan potpuno relaksirajuèi i koristan savjet: Upišite se u najbližu knjižnicu, uvijek æete naèi nešto zanimljivo. I što vièe èite!